

přítomnost státních úředníků v odlehlých pohraničních a jiných špatně dostupných oblastech. Tento kontakt se „státním aparátem“ zprostředkoval v těchto lokalitách povědomí o přináležitosti ke státnímu teritoriu a rakouští a britští kartografové se tak stali nositeli „státní“ identity.¹²⁵

Jak ve Spojeném království, tak v habsburské monarchii došlo na přelomu 18. a 19. století k proměně vztahu mezi státem a jeho teritoriem. Statistické soupisy a kartografická vyobrazení se velkou měrou podílely na materializaci a propojení jednotlivých míst v myslí veřejnosti. Na důležitosti nabyly i vnější politické hranice jakožto mezníky státem nárokovaného geografického prostoru.¹²⁶ Tento prostor ale nebyl, i přes snahu vycházející z politického centra, naprosto unifikovatelný. Do hry zde vstupovala kulturní a etnická heterogenita obou politických celků, stejně jako autonomistické tendence vyvolané centralizujícím tlakem. V samotných Čechách a Irsku se postupně etablovaly dvě oddělené komunity, z nichž ta méně početná, která se však mohla opřít o většinu v rámci rakouského nebo britského státního celku, aspirovala na kulturní a politickou dominanci. Kromě významu politických hranic tak stoupala i důležitost hranic sociálních a kulturních. Otázkou je, nakolik se tento vývoj reflektoval v prostorovém vnímání cestovatelů na přelomu 18. a 19. století a jaká strukturující kritéria figurovala na mentálních mapách Čech a Irsku, zvláště mohli-li se zde němečtí a britští návštěvníci kulturně ztotožnit s částí obyvatelstva.

Cestování, cestopisy a jejich autoři

Cestopis: žánr na pomezí mezi naučnou a beletristickou literaturou

Cestování a produkce cestopisné literatury nebyly v polovině 18. století ničím neznámým. Za nejstarší literární popis cesty je považován již Epos o Gilgamešovi, jehož psaná verze vznikla ve 2. tisíciletí př. n. l. Podobně jako nejznámější antické ztvárnění cesty, Homérova Odyssea, je též Epos o Gilgamešovi spíše metaforickým dílem, zobrazujícím životní pouť a zkoušky, kterým je jedinec vystaven na cestě k získání moudrosti. I přes tento mytický charakter splňuje Gilgamešovo i Odysseovo putování základní definici cestování, kterou je pohyb jedince v prostoru.¹²⁷ Během středověkého a raně novověkého období se značně rozšířila škála důvodů a motivací, kvůli kterým se jednotlivci rozhodli opustit domácí zázemí a vydat se na cestu do více či méně vzdálených končin. Z pohledu literárního a historického výzkumu je cestování nejčastěji analyzováno z hlediska svého typu a funkce. Různou podobu měly středověké náboženské poutě, renesanční objevitelské výpravy, výchovné kavalírské cesty nebo prakticky motivované cesty obchodníků a diplomatů. I literární zápisky z těchto cest, pakliže se dochovaly, mají odlišnou a svěbytnou formu.¹²⁸

Největší význam pro žánrový vývoj cestopisu v 18. století mělo etablování tzv. humanistického cestopisu. Během 15. a 16. století byl v huma-

¹²⁵ Haslinger, *Grenzen als Strukturprinzip*, zde s. 14; Caroll, P., *Science, culture and modern state formation*, Berkeley – Los Angeles 2006.

¹²⁶ Evans, R. J. W., *Frontiers and National Identities in Central-European History*. In: *týž*, c. d., s. 114–133, zde s. 120–121.

¹²⁷ Hlavin-Schulze, K., „*Man reist ja nicht, um anzukommen*“: *Reisen als kulturelle Praxis*, Frankfurt am Main 1998, s. 22–24.

¹²⁸ Typologizaci cestování se zabývá velké množství literatury. Výběrově srov. Korte, c. d.; Mączak – Teuteberg (ed.), c. d.; Maurer, M. (ed.), *Neue Impulse der Reiseforschung*, Berlin 1999; STAGL, J., *Eine Geschichte der Neugier: die Kunst des Reisens 1550–1800*, Wien 2002.

